

Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Koruyucu Ailelerin Evlat Edinme Hakları, Uygulamada Bu Konuda Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Türkay Asma

Avukat, Asma Hukuk Bürosu, turkayasma@hotmail.com

Merhaba,

Ben Avukat Türkay ASMA. 1963 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldum. 1964 yılından bu yana ağırlıklı olarak Çocuk Hakları odaklı çalışmalar yürüttüm. Bu amaçla çocuklar için kurulan birçok derneğin kurucu üyesi oldum ve yönetiminde görevler aldım. Bunlardan biri de Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Derneği'dir (KOREV). Sayın Prof. Dr. Neşe Erol ile birlikte, bu alanda çalışan uzmanlar ve birkaç aileyi de yanımıza alarak kurduğumuz bu dernek bizden sonra iş başına gelen genç, çalışkan, yetenekli yöneticiler aracılığıyla büyüdü ve gelişti. Bu süreçte daha yararlı olabilmek için kendi alanında çabalar gösteren üyeleriyle birlikte, güçlü ve uyumlu çalışmaları sonucu evlat edinmek ve koruyucu aile olmak çabasını gösteren ailelerin sorunları, birlikte daha güçlü bir sesle ve deneyimle çözülmeye başlandı.

Bu gelişme bizi Türkiye'de Devlet koruması altına alınan çocukların bir sivil toplum örgütünün desteğine ne kadar çok gereksinim duyduğu gerçeği ile yüzleştirdi. Çünkü tüm dernek üyelerimiz ve yöneticilerimiz başta Devlet koruması altına alınan çocuklar olmak üzere her çocuğun sevgi dolu bir ailede belirli bir refah düzeyinde, bir birey olarak hakları verilerek yaşatılmalarının ve büyütülmelerinin ne denli gerekli olduğu bilinci ile çalıştılar. Bu bilinçle çalışmalarımızı yürütürken önemli zorluklarla karşılaşyoruz. Süreç içerisinde, çocuğu aileye ait bir *mülkiyet unsuru* olarak gören ve bu nedenle çocuk üzerinde *sınırsız tasarruf hakkına sahip* olduğu düşüncesine dayanan yerleşik anlayışla, önyargıyla mücadele ediyoruz. Bu düşünce biçimlerini dönüştürmenin ne kadar güç olduğunun farkındayım. Ancak yılmadık, yılmayacağız, çalışmalarımıza kararlılıkla devam edeceğiz.

Konuya bir hukukçu gözü ile genel olarak baktığımızda ise ülkemizin, çocuğu bir birey olarak kabul ettiğini, başta yaşam hakkı olmak üzere gelişim, korunma, katılım hakları verilerek, yararı korunarak sevgi dolu bir ailede belli bir refah seviyesinin üzerinde

büyütülmesini sağlayacak tüm uluslararası sözleşmeleri kabul edip imzaladığını, bununla yetinmeyerek bu sözleşmeleri TBMM’de kabul ettirerek ve resmî gazetede yayımlatarak kanunların üstünde bir yer ve değer verdiğini görüyoruz (Anayasa Madde 90). Aynı hassaslığı çocukları ilgilendiren yasal düzenlemelerde de gösterdiğini çağdaş ve gelişmiş ülkelerin bu konudaki yasalarını, hükümlerini iç hukukumuzda uygulamaktan çekinmediğinin farkındayım. Bu anlamda Türk Medeni Kanunu’nda (TMK) değişiklikler yapıldığı gibi, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) kabul edilmiş, Aile Mahkemeleri kurulmuş ve Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) çocuk yargılamasında değişiklikler ve yenilikler yapılmıştır. Ne yazık ki, bütün bu kapsamlı mevzuatımıza rağmen 63 yıllık meslek hayatımda uygulamaların bu mevzuata uygun olarak yürütüldüğünü rahatlıkla söyleyebilecek konumda değilim. Hukukun, bir normlar bütünü olarak öngördüğü amaçlara uygun biçimde uygulanabilmesi için, yasa koyucunun bu düzenlemeleri hangi temel ilke ve ihtiyaçlara dayanarak oluşturduğunu kavrayabilen nitelikli bir hukukçu kadrosuna ihtiyaç vardır. Ancak ülke genelinde hukuk eğitimi veren kurumların sayısındaki hızlı artış ve bu kurumlardan mezun olan çok sayıda kişinin, yeterlilik ölçütlerine dayanan kapsamlı bir değerlendirme sürecinden geçirilmeden ilgili alanlarda görevlendirilmeleri, çocuk haklarına ilişkin yasal süreçlerin mevzuatın öngördüğü şekilde hayata geçirilmesini güçleştirmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşmenin (B.M. ÇHS) 3. maddesi incelendiğinde, her çocuğun hakları tanınarak ve yararı esas alınarak, fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı bir ortamda yetişme hakkı olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira tekrar ederim, Anayasanın 90. maddesi bu sözleşmenin uygulanmasını zorunlu bir iç hukuk normu haline getirmiştir. Sözleşmenin 3. maddesi tüm bu hakların Devletimizin güvencesi altında çocuklarımıza uygulanacağına dair amir hükümler taşımaktadır. Aynı madde, Devletin bu görevini her tür birim idaresi ve sosyal hizmet kurumları eliyle ve çocuğun öncelikli yararı gözetilerek uygulanmasını zorunlu kılar. Devletin, yasalarla belirlenmiş yükümlülüklerini ilgili kurumlar eliyle yerine getirip getirmediğini denetleme görevi de mahkemelere verilmiştir. Yasalarda “çocuğun öncelikli yararı” kavramı sıklıkla vurgulansa da bu ilkenin her zaman uygulamaya tam olarak yansıdığını ifade edemeyiz. Deneyimlerimizde, karşılaştığımız bazı vakalarda çocuğun yararı amacıyla hareket edildiği düşünülse de ortaya çıkan uygulamaların çocuğun hakları açısından istenen sonuçları doğurmadığına hatta çocuğa zarar verdiğine tanık olduk.

Bu değerlendirmeye, koruyucu aileler adına Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yürüttüğüm ve karara bağlanan evlat edinme davalarında karşılaştığım uygulama farklılıkları ve süreçte ortaya çıkan güçlükler sonucunda ulaşmış bulunmaktayım. Devlet koruması altındaki çocukları Devletimiz adına temsil eden tek kurum, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Bu yazı genelinde “Kurum” olarak anılacaktır. Kurumun da müdahil olduğu bazı davalarda koruyucu ailenin *evlat edinmeyeceği* itirazı ile karşılaşabilmekteyiz. Oysa bu konuya, Türk Medeni Kanunu’nun evlat edinmeye ilişkin ilke ve düzenlemelerini içeren 305–320. maddelerinin ortaya koyduğu amaç ve bakış açısı doğrultusunda yaklaşmakla yükümlüyüz. Bu kitaba katkı sunan hocalarımız, konuyu akademik açıdan son derece kıymetli bir biçimde ele almış ve alan yazına önemli katkılar sağlamışlardır. Bununla birlikte, akademik bilgi ile uygulama süreçleri arasında doğal olarak farklı işlevler bulunduğundan, uygulamada karşılaşılan güçlüklerin giderilebilmesi için akademik değerlendirmelerin uygulamayla daha güçlü bir biçimde ilişkilendirilmesine gerek olduğu görülmektedir. Akademi ve uygulama arasındaki bu tamamlayıcı ilişkinin güçlendirilmesi, çocuklara ilişkin süreçlerin daha etkin yürütülmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Uygulamada önemli zorluklar devam etmektedir. TMK 320. maddesi, Kuruma Devlet koruması altındaki çocukların evlat edinilmesinde sadece aracılık görevi vermiştir. Hukukumuzda evlat edinme TMK 305. ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddelerin hiçbirinde Devlet koruması altındaki kğn evlat edinilmesi için Kurumun izni ve onayı gerekli değildir. Tam tersine evlat edinmenin şekli ve unsurları arasında böyle bir düzenleme olmadığı gibi yasa koyucu tüm görev ve sorumluluğu davaya bakan Aile Mahkemesi Hakimine bırakmış ve yasanın 316. maddesi ile adeta kılı kırk yaran bir inceleme ile çocuğun yararı doğrultusunda bir karar verilmesini emretmiştir. Keza aracılık görevini üstlenen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bağlı birimlerinin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 2828 sayılı yasa (Sosyal Hizmetler Kanunu- SHK) ve 5395 sayılı KK’da da farklı bir hüküm mevcut değildir.

Bu yasal düzenlemelere karşın Kurum, kendisinin bazı davalarda davalı sıfatını almasını istemiştir. Oysa TMK 336. maddesine göre evlat edinme davası, çocuğun onu temsil hakkı bulunan kişilere karşı yani biyolojik anne ve babasına karşı aılabilmektedir. Nitekim Yargıtay bu durumun farkına vararak aynı gerekçelerle Kurumun bu nitelikteki davalarda taraf olamayacağına karar vermiştir yani davalı sıfatını kabul etmemiştir. UYAP sisteminde TMK kuralları uyarınca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın bu talebi ferri müdahil olarak sisteme işlenmektedir. Bu hukuki ereve içerisinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) 68-69.

maddeleri ferî müdahale davada yararı olan tarafın haklarını korumakla yükümlü olma görevi **verdiği** gibi mahkemenin verdiği karara itiraz etme hakkı da tanımamıştır.

Devlet koruması altına alınan çocukların hangi koşullar altında Devlet koruması altına alınacakları 5395 sayılı ÇKK ve 2828 sayılı yasada (SHK) belirlenmiştir. Bu yasaların hepsi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birimlerine Devlet koruması altına alınan çocukların yararını korumak ve denetlemek görevi vermiştir. O halde kurumun ferî müdahil olarak görevi, koruyucu ailenin evlat edinme isteminde çocuğun yararının bulunup bulunmadığını araştırmak ve buna göre katkı sunmaktır. Ama aksine Kurum, zaman zaman koruyucu ailelerin evlat edinemeyeceği tezini savunmaktadır. Oysa TMK 305-320. maddelerinde de Devlet koruması altına alınan çocukların korunma şekillerini düzenleyen yasalarda da böyle bir **engel söz konusu değildir**. Kaldı ki, TMK 305. madde, bir yıl bakım koşulunu da herhangi bir şarta ve kurala bağlamamıştır. Tek koşul çocuğun yararını korumaktır. Nitekim koruyucu aile ile evlat edinme sözleşmesi ayrımı da yapılmamıştır. Yani çocuğun koruyucu aile yanında geçirdiği süre bir yıllık bakım sürecini tamamladıysa bu yükümlülük yerine getirilmiş olmaktadır. Aynı şekilde koruyucu aile yönetmeliğinde ve koruyucu aile sözleşmesinde de tarafların birlikte çocuğun yararını koruyacakları kuralı yer almıştır.

Konuya Anayasal düzen açısından bakacak olursak her Türk Vatandaşının Türk Mahkemelerinde davacı ve davalı olmak hakkı, başka bir anlatımla dava açma hakkı vardır (Anayasa 36. madde). Kaldı ki, evlat edinme hakkı kişisel bir haktır. Tıpkı evlenme ve boşanma gibi. Buna aykırı sözleşmeler yapılamaz. Ancak tüm bu Anayasal ve yasal düzenlemelere rağmen, çocukların sevgi dolu bir aile ortamında, uygun ve güvenli yaşam koşulları içerisinde ve yüksek yararları doğrultusunda yetişmelerini amaçlayan evlat edinme hakkına ilişkin süreçlerde, zaman zaman uygulamada Kurumun tereddütlerle karşılaşabildiği görülmektedir. Bu tereddütler, çoğunlukla çocuğun üstün yararının nasıl sağlanacağına ilişkin farklı değerlendirmelerden kaynaklanabilmekte ve uygulamada çeşitli zorluklara ve sorunlara yol açabilmektedir. Bununla birlikte, burada yalnızca bazı örneklerine yer verilen elliyi aşkın davada, koruyucu aileler tarafından açılan davaların yargı mercilerince kabul edildiği ve kararların olumlu doğrultuda şekillendiği görülmektedir. Bu konudaki en yüksek denetleme görevini üstlenen Yargıtay B.M. ÇHS'nin 3. maddesi hükümlerini ve TMK 305. maddedeki çocuğun öncelikli yararının korunması ilkesini esas alan kararlar vererek konuya açıklık getirmiştir.

TMK hükümleri doğrultusunda koruyucu aileler tarafından açılan evlat edinme davalarında Kurumun bazı uygulamaları dikkat çekmektedir. Öyle ki; terk edilerek kurum bakımına alınan çocukların biyolojik ailelerine çocuklarının evlat edindirilmesini isteyip istemedikleri sorulmakta, evlat edindirmek istiyorlarsa çocuklar evlat edinme sırasındaki ailelere, evlat edinme bakım sözleşmesi yapılarak teslim edilmektedir. Biyolojik anne babası tarafından evlat edinilmesine izin verilmeyen çocuklar ise kurum bakımında yaşamakta ya da koruyucu ailelerle buluşturulmaktadır. Koruyucu ailelere kurum yetkilileri tarafından, biyolojik ailenin evlat edinmeye rızası olmadığı, dolayısıyla çocuğun kendilerinden geri alınabileceği ve evlat edinme davası açmamaları, bu davayı açmaya hakları olmadığı söylenmektedir. Bu nedenle açılan davalarda da zaman zaman Bakanlığın “davayı kabul etmiyoruz” savunması bulunmaktadır. Oysaki, Kurumun bu savunmasının hukuki bir dayanağı mevcut değildir. Çünkü bir çocuğun Devlet koruması altına alınması için anne babanın onayına ve rızasına yasalarımız uyarınca gerek duyulmamaktadır. Gerek 2828 sayılı SHK, gerekse 5395 sayılı ÇKK, bir çocuğun hangi koşullarda koruma altına alınacağını çok açık bir biçimde belirlemiştir. Bu maddelerde koruma altına alınan çocuğun biyolojik annesi rıza verirse evlat edindirebileceği, rıza vermezse evlat edinilemeyeceği gibi bir kural mevcut değildir.

Bunun ötesinde, B.M. ÇHS’nin kabulü ile, çocuğun hakkı olan bir birey olarak büyütülmesi zorunluluğunun ve görevinin, sözleşmede imzası bulunan Devlete verilmesinden sonra TMK’nın evlat edinme hükümlerinde de bu bakış açısına uygun bir değişikliğe gidilmiştir. Yasada yer alan evlat edinmek için biyolojik anne babanın rızasının varlığı koşulu (m. 309) kaldırılmıştır. 311. madde ile biyolojik anne ve babanın kim olduğu nerede olduğu bilinmiyorsa ya da temsil yetkisi yok ise rızasının aranmayacağı gibi, *küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yerine getirmiyorsa da rızasının aranmamasına karar verebileceği hususu yasaya eklenmiştir*. Bu hususun uygunluğunu değerlendirme takdiri ise hâkime bırakılmıştır. Bu açık hüküm karşısında artık biyolojik annenin “Rıza veriyorum ya da vermiyorum” diye bir ön koşulla savunma yapmasının hukuki bir değeri olmadığı gibi, TMK 305. maddede koruyucu aile ya da evlat edinecek aile ayrımı yapmaksızın çocuğun öncelikli yararı doğrultusunda en az bir yıl çocuğa bakıp gözeten ailenin evlat edinme davası açabileceği hükme bağlanmıştır.

Kurumun uzun yıllardır uyguladığı mevcut sistemin, yasal düzenlemelerle öngörülen çerçeveye tam olarak örtüşmediği ve bu nedenle hem biyolojik aileler hem koruyucu aileler hem de özellikle kurum bakımındaki çocuklar açısından çeşitli güçlükler doğurabildiği görülmektedir. Bu durum, zaman zaman çocukların üstün yararının tam anlamıyla gözetilmesini zorlaştıran sonuçlara yol açabilmektedir. Çocuklar yıllardır kendilerine bakan, büyüten, kucağını açan ve sevgi veren kişilerle anne baba- çocuk bağı kurmakta, yaşadıkları evi

kendi evleri olarak kabullenmektedirler. Ama kurumsal denetim adı altında, koruyucu aile bakımındaki çocuğun ayda bir kez biyolojik aile ile kuruma ait bir odada karşılaştırılması çocuğa, ailesi olarak bildiği kişilerden alınıp tanımadığı kişilerle zorunlu olarak bir arada olmaya itileceği korkusunu ve tedirginliğini yaşatmaktadır. Esasen doğar doğmaz terk edilmiş, anne kucağını koruyucu ailelerde görmüş bu çocuklara, ikinci bir travma yaratmaya hakkımız olmadığı gerçeği göz ardı edilmektedir. Kanunun ilgili maddesinde yer verilen özen yükümlülüğünün içeriği bu uygulamada göz ardı edilmemeli ve ön plana alınmalıdır. Kaldı ki, kurumun bu tutumu ile biyolojik aileye de “senin rızan yoksa evlat edinemez, eninde sonunda bu çocuk senin (tabiri caizse malın)” bakış açısı verilerek onlar da yanıltılmaktadır. Zira yukarıda saydığım yasa değişiklikleri sonucu biyolojik anne babaların rızaları aranmadan koruyucu aileler evlat edinebilmektedir. Kurumun mevcut yaklaşımı, biyolojik ailelere zaman zaman çocuk üzerinde mutlak bir rıza yetkisine sahip oldukları izlenimini verebilmekte ve bu durum, sürecin hukuki çerçevesine ilişkin yanlış anlamalara yol açabilmektedir. Oysa ilgili yasa değişiklikleri doğrultusunda, belirli koşulların sağlanması halinde koruyucu ailelerin, biyolojik anne ve babanın rızası aranmaksızın evlat edinme başvurusunda bulunabilmeleri mümkündür. Bu nedenle, uygulamada görülen bazı yorum ve yönlendirmelerin hukuki düzenlemelerle tam olarak örtüşmediği ve sürecin daha açık, tutarlı ve mevzuata uygun biçimde yürütülmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

TMK 312. madde uyarınca yürütülen rızanın aranmaması davalarında ise uygulamada Kurumda bazı yorum farklılıklarının ortaya çıkabildiği görülmektedir. Maddenin incelenmesinden, TMK 312’nin uygulanabilmesi için iki koşulun varlığının arandığı anlaşılmaktadır. Bu koşullardan ilki, küçüğün gelecekte evlat edinilmesi amacıyla bir kuruma yerleştirilmiş olmasıdır. İkincisi ise, bu yerleştirme sırasında ana babadan birinin rızasının eksik olmasıdır. Bu koşulların uygulanabilmesi için TMK’nın 310. maddesindeki sürelerin geçmiş olması gerekmektedir. Buna göre verilen bu rızanın hukuken geçerli olabilmesi için, doğumdan itibaren altı haftalık sürenin geçmesi ve rızanın geri alınabilmesi içinde tekrar bir altı haftalık sürenin geçmesi gerekmektedir. Dolayısıyla doğumdan itibaren on iki hafta geçmeden hukuken bir rıza verilemeyeceği yasanın amir hükmüdür. TMK 312. maddesi, evlat edinmek için bir kuruma yerleştirilmesinden sonra bu maddenin uygulanabileceğini ön koşul olarak kabul etmiştir. Oysa Devlet koruması altına alınan çocuklar çoğunlukla ve genelde doğar doğmaz koruyucu aile veya evlat edinme sözleşmesi ile TMK 320. madde uyarınca evlat edinilmek üzere ailelere teslim edilmektedirler. Bu teslimde on iki haftalık süre geçmemiş olmaktadır. Dolayısıyla maddenin uygulama olanağı da ortadan kalkmaktadır. Ayrıca rızanın

aranmamasına yönelik TMK 312. maddeye göre açılan davada henüz evlat edinme koşulları oluşmadığında, açılmış ve görülmekte olan evlat edinme davası da bulunmadığından rızanın aranmamasını gerektiren herhangi bir kanıt, dosyaya sunulamayacaktır. Dolayısıyla mahkemenin rızanın aranmamasına yönelik 312. maddeye göre açılan davalarda adil bir yargılama yapması mümkün değildir. Bu ve buna benzer sebeplerle de açılan bu davalar ya yasadaki koşullara uyulmadığı gerekçesiyle usulden ya da ana – babanın rızası var ve aksini kanıtlayacak bir delilin mevcut olmaması sebebiyle esastan reddedilerek kesinleşmektedir. Bu ret kararı kesinleştiği için evlat edinme davasına bakan hâkimin kesin hükümleri nedeniyle rızanın aranmaması koşullarını araştırması zorlaşmakta bu davalarda bu nedenlerle reddedilmektedir.

Bu durum çocuğa yıllardır bakan, onunla anne – baba – çocuk ilişkisi kuran, evlat edinme hayalleri ile yanıp tutuşan ailelere zarar verdiği gibi en çok da bir aile yanında yaşamak, onun kimliğini taşımak, o kimlikle eğitilmek ve birey olmak hakkı olan ama ömür boyu kurum bakımında kalmaya mecbur bırakılan çocuklara zarar vermektedir. Bu nedenle öncelikle bu maddenin yasadan çıkarılması gerektiğine inanıyorum. Mümkün olmaması durumunda bu konuyu işleyen sayın hocamın eleştirileri doğrultusunda madde metninin değiştirilmesinin uygun olduğunu düşünüyorum. Bu mümkün oluncaya kadar Bakanlığın bir genelge ile evlat edinme davasından önce rıza davasının açılmasını önleyecek bir çağrı ile bu yola gidilmesinin engellemesini dilemekteyim. Ayrıca, bir yasa değişikliği yapılarak veya yeni bir uygulama geliştirilerek, çocuğun devlet korumasına alınmasından itibaren en geç bir yıl içinde, çocuğu terk eden biyolojik aileye durumun açıkça bildirilmesi, bu süre içinde çocuğun bakımını sağlayabilecek aile koşullarını oluşturmaları gerektiğinin yazılı olarak tebliğ edilmesi, aksi halde sürenin sonunda çocuğun evlat edinilebileceği ve bu durumda rızalarının aranmayacağı konusunda bilgilendirilmeleri uygulamada karşılaşılan sorunları önemli ölçüde azaltabilir. Böyle bir düzenlemenin hayata geçirilmesinin, çocukların geleceğinin daha güvenli bir şekilde teminat altına alınmasına katkı sağlayacağına inanıyorum.

Koruyucu aileler tarafından açılan evlat edinme davalarında, TMK'nın 320. maddesi uyarınca aracılık görevini yürüten kurumun, değerlendirmelerinde dikkate aldığı hususlardan birinin de 2828 sayılı SHK 24. madde kapsamında Devlet koruması altındaki her çocuğa sağlanan ve her yıl belirli oranlarda artırılan (2025'te bu ücret her çocuk için farklı kapsamlarda ve değişen tutarlarda olmakla birlikte yaklaşık 15 bin TL civarındadır) değişen sosyal destek ödemeleri olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Kurum tarafından söz konusu sosyal destek

tutarının ailelere “bakım ücreti” niteliğinde verildiği belirtilerek, TMK’nın 305. maddesinde yer alan karşılıksız bakım koşulunun bu nedenle tam olarak gerçekleşmediği yönünde değerlendirmelerde bulunulmuş ve bu çerçevede davaların reddedilmesinin uygun olacağı yönünde görüşler ileri sürülmüştür. İstanbul’da yaşayan bir koruyucu ailenin evlat edinme davası açmasını takiben, Kurum, dava sürecinde kendi onaylarının bulunmadığını belirterek, bütçede karşılığı bulunan ve mevzuata uygun şekilde yapılan söz konusu ödemenin kesilmesi yönünde bir uygulamaya gitmiştir. Bu durum, koruyucu aile tarafından dava süreciyle ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Üç yıl süren evlat edinme davası sürecinde çocuğun hakkı olan bu para ödenmemiştir. Bu kararın yasal olmadığı gerekçesiyle açtığımız bir davada Başbakanlık ilgili Bakanların Genelgeleri 2828 sayılı yasanın amir hükmü savunularak paranın çocuğa, dolayısıyla çocuk adına aileye ödenmesine karar verilmiştir (*Örnek Dava 1*: İstanbul 18. Asliye Hukuk Mahkemesi 2023/33 E – 2024/396 K sayılı karar). Kurumun yasanın amir hükmüne rağmen bu şekilde bir savunma yapmasının hukuken bir anlamı bulunmamaktadır. Karşı savunmamızda *bakım ücretinin* kişiye emeği karşılığı ödenen yasal bir ücret olduğu, bu ücretin tanımının Borçlar ve İş Kanunu’nda açıkça yer aldığı, sabah 09:00 akşam 17:00 ile sınırlı olan bir ödeme olduğu ve en az vergiler hariç 22.000 TL olduğu anlatılmıştır. Oysa bir koruyucu ailenin koruma altındaki bir çocuğa bebeklikten itibaren 7 gün 24 saat boyunca gece gündüz, hafta sonu hafta içi, resmî tatil özel gün vs. ayrımı yapmaksızın sürekli olarak baktığı, sosyal destek kapsamında verilen aylık (o gün için yaklaşık 6.000 TL olan) tutarın çocuğun bir günlük bez masrafını bile karşılayamadığı örneklerle anlatılarak savunulmuştur.

Örnek verilen bu davaların hemen hepsinde biyolojik annelerin çocuk anne olduğu ya da evlilik dışı ilişkide hamile kaldıkları, çoğunun bağımlı oldukları, biyolojik babalarının bu çocukları tanımadığı, büyük bir kısmının hapiste olduğu ya da kim olduklarının ve nerede olduklarının bilinmediği, bazı dosyalarda ise biyolojik annelerin çeşitli nedenlerle medeni haklarını kullanma ehliyetlerinin olmadığı, vesayet altında oldukları, bir eğitimleri ve geçimlerini karşılayacak meslekleri bulunmadığı, devlet desteği ve yardımı ile yaşadıkları görülmektedir. Oysa yapılan incelemeler, koruyucu ailelerin büyük çoğunluğunun toplumda çeşitli mesleklere sahip, belirli bir sosyal ve ekonomik istikrar düzeyinde bulunan bireyler olduklarını, çocuklarla sağlıklı bir anne baba-çocuk ilişkisi kurarak onların eğitim, sağlık ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarına özen gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, çeşitli nedenlerle korunma altına alınan çocukların, şanslarını yeniden yaratarak kendilerine sunulan aile yanında büyüme imkanından yararlanabilmeleri ve hak

ettikleri yaşam koşullarına ulaşabilmeleri büyük önem taşımaktadır. Süreçlerin nasıl işlediğinin ve uygulamada ortaya çıkan güçlüklerin sağlıklı biçimde değerlendirilebilmesi için, Kurumun evlat edinme sistemine ilişkin kendi uygulamalarını ve yaklaşımını dönemsel olarak gözden geçirmesi ve bu alanda öz değerlendirme yapması önem taşımakta ve gerekli görülmektedir. Dava süreçlerinde, Kurum uzmanlarının biyolojik ailelerin çocuğu geri almak istediklerine ya da rızalarının bulunmadığı yönünde değerlendirmelerde bulunduklarına rastlanmaktadır. Bu durumun, evlat edinme sürecine ilişkin bazı algısal farklılıklardan ve sistemin işleyişine dair yorumlardan kaynaklanabileceğini öngörüyorum. Evlat edinme sisteminin çoğunlukla çocuğu biyolojik aileden koparıp atan ve bir daha gösterilmemesine neden olan bir sistemmiş gibi algılanmasından kaynaklandığı kanaatindeyim. Bu nedenle hem biyolojik ailelerin hem de koruyucu ailelerin süreç konusunda daha kapsamlı ve net bir bilgilendirmeye ihtiyaç duyduğunu düşünmekteyim.

Sistemi bütün olarak geçmişle incelediğimizde bu bakış açısının tam tersi bir gerçekliğe sahip olduğunu görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğu zamanından beri var olan ve Cumhuriyetin kuruluşu ile devrimsel ve yeni bir bakış açısı ile çağdaş ülkelerin yasalarından örnek alınarak hukukumuzda giren evlat edinme sistemi, bütünü ile sosyal, toplumsal paylaşım esasına dayalı bir hukuki düzenlemedir. Şöyle ki, evlat edinme ile çocuk, ana babanın soyadını almakta, onların mirasçısı olmakta ve soybağı kurularak nüfuslarına geçmektedir. Buna karşılık biyolojik aile ile soybağı kopmamaktadır. Bu hak yasal olarak saklı tutularak çocuğun ve biyolojik ailenin birbirlerini görebilmesi sağlanabilmektedir. Keza biyolojik ailesiyle olan mirasçılık sıfatı da sona ermemektedir. Yasada açıkça yer almasa bile yerleşik karar ve içtihatlarla, uluslararası sözleşmeler doğrultusunda, biyolojik ailenin bütünsel olarak görece sağlıklı olduğu ve çocuğa zarar vermeyeceği düşünülen bazı uygun durumlarda biyolojik aile ile küçüğün kişisel ilişki kurma hakkı sağlanabilmektedir. Elbette ki bu durumun çocuk üzerindeki olası olumlu ve olumsuz psikolojik etkilerinin değerlendirilmesi ve uzun vadede sürecin takip edilmesi önemlidir. Takip ettiğimiz bazı dosyalarda biyolojik annenin istememesine rağmen mahkeme özel günlerde (yılbaşı, bayram, doğum günü vs.) biyolojik aile ile kişisel ilişki kurma hakkı tanımıştır (*Örnek Dava 2: Marmara Ereğlisi 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin 2024/212 E – 2024/642 K sayılı kararı*).

Bütün bu durum birlikte değerlendirildiğinde yasa koyucu, ulusal ve uluslararası sözleşmelerle, ailelerin birlikte çocukları büyütüp topluma kazandırmalarına olanak sağlayan bir düzenlemeye yer vermiştir. Taraflara bu yasal olgu ve sosyal gerçek tüm açıklığı ile

anlatıldığında, biyolojik ailelerin davaya bakış açıları değişmekte ve evlat edinmeye rıza vermeye doğru bir tutum sergilemektedirler. Yaşadığımız birkaç örnekte koruyucu aile yanındaki çocuğunu görebilme hakkı olan biyolojik aileye evlat edinme durumunda çocuğunu kaybetmeyeceği, özel günlerini birlikte paylaşabilme imkanları olduğu anlatılmıştır ve rıza verme konusunda olumlu sonuçlar alındığı görülmüştür. Çocuğun köklerini bilerek, kendisini dünyaya getiren anne babayı da kendisini büyüten, besleyen, yaşatan, sevgi dolu bir aileyle birlikte sevebilmeyi öğrenmesi mümkündür.

Evlat edinme sistemine toplumsal ve sosyolojik açıdan baktığımızda da bu sevgi tohumunun genlerimize işlediğini rahatlıkla görebiliriz. Şöyle ki, Cumhuriyetin ilanından sonra Kurtuluş Savaşı ile yetim ve öksüz kalan en az 1.000.000 çocuğa 10.000.000 nüfuslu bu ülke evlat edinmek suretiyle bakmış ve büyümüştür. Şöyle ki, İzmir'in Kurtuluşunu dile getiren İzmir Marşında açıkça öksüz ve yetimleri bağrımıza bastığımızı hala sevinçle söylemekten onur duymaktayız.

Türkiye’de Koruma Kararı Alınarak Koruyucu Ailelere Teslim Edilen Yabancı Uyruklu Çocukların Evlat Edinilmeleri

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aracılığıyla Devlet korumasına alınarak koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların evlat edinme süreçlerinde de bazı uygulama farklılıklarıyla ve sorunlarla karşılaşılabilir. Kurum, uluslararası düzenlemeler doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan ve Göç İdaresi tarafından geçici kimlik belgesi düzenlenerek koruma altına alınan çocukların evlat edinilmesine ilişkin değerlendirmelerinde, Lahey Sözleşmesi'ne atıfla bu sürecin uygun olmayabileceğini belirten görüşler ileri sürebilmektedir. Bu yaklaşım sonucunda, söz konusu çocukların uzun yıllar boyunca kimlik edinme ve aile yanında büyüme imkânlarından sınırlı ölçüde yararlanabileceği yönünde bir tablo ortaya çıkabilmektedir. Oysa Lahey Sözleşmesi'nin, evlat edinmenin çocuğun yararına olması gerektiğini vurgulayan hükümler içerdiği; sözleşmede bu çocukların evlat edinilmesini engelleyici nitelikte açık bir yasaklayıcı hükme yer verilmediği görülmektedir.

Sözleşme temel olarak, evlat edinme yoluyla çocuk kaçırılmasını önlemeye yönelik hükümler içermektedir. Ancak Türkiye’de bulunan bu çocukların durumları, sözleşmede tanımlanan çocuk kaçırma haliyle örtüşmemektedir. Bu çocuklar başka ülkelerden kaçırılıp Türkiye’ye getirilmiş değildir. Büyük bölümünün Türkiye’de bulunma nedeni, biyolojik

annelerinin yaşadıkları zorlayıcı göç koşulları nedeniyle burada doğmuş olmalarıdır. Çoğunun biyolojik babasının kim olduğu, nerede olduğu bilinmemektedir. Bu çocukların büyük bölümü evlilik dışı dünyaya gelmiştir. Ülkelerinde bir kimlik ve doğum kaydı mevcut değildir. Farklı bir anlatımla bu çocukların dünyaya geldiğinden bu ülkelerin bilgisi yoktur. Göç İdaresi tarafından onları terk eden annelerinin beyanı ile, eğer bu beyan yok ise dış görünümündeki ırksal özellikleri ile bir milliyet bağı kurulmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla bu çocuklar çocuk kaçırma özelliği taşımamaktadırlar.

Kurum, ayrıca bu ülkelere bu çocukların evlat edinilmesinin yasalarına göre mümkün olup olmadığının sorulmasının, bir tür onay alınmasının uluslararası ilişkiler nedeni ile gerekli olduğunu düşünmektedir. Oysa bu çocuklar Türkiye’de doğmuşlardır. Türkiye’de büyüyecekler ve yaşayacaklardır. Dolayısıyla bir kimliğe, hakları verilerek büyütülmeye, eğitime, topluma yararlı bir birey olarak yetiştirilmeye hakları vardır. Onların buna hakkı olduğu gibi, Türk toplumunun da ülkelere sığınmış bu çocukların bir kimlik sahibi olup sevgi dolu bir ortamda şiddetten uzak büyütülen ve eğitilen bireyler olmasına ihtiyacı vardır. Dolayısıyla, evlat edinme sürecine ilişkin değerlendirmelerin mevzuatla uyumlu olmayan gerekçelere dayandırılmasının hem çocukların yüksek yararının gözetilmesini hem de toplum açısından uzun vadede olumlu sonuçlar doğuracak uygulamaları güçleştirebileceği değerlendirilmektedir. Kaldı ki TMK’nın evlat edinme koşullarını düzenleyen 305. maddesinde de buna aykırı bir düzenleme mevcut değildir. Sadece Türk çocuklarının evlat edinilebileceği, yabancı çocukların evlat edinilemeyeceğinin ilişkin bir hüküm ve kural bulunmamaktadır.

Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde, 2015 yılında Afganistan’dan Türkiye’ye göç eden ve göç sürecinde çeşitli travmatik deneyimler yaşayan bir annenin dünyaya getirdiği ve bakmak istemediği bebek, Devlet korumasına alınarak koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. TMK’nın 305. maddesinde öngörülen koşulların oluşması üzerine, çocuğun bu aile tarafından evlat edinilmesine yönelik dava süreci başlatılmıştır. Davanın Hâkimi Yargıtay’ın bu konuda görevli Dairesiyle uzun süre çalışmış deneyimli bir hâkim olduğundan, öncelikle Afgan makamlarından bu çocuğun kendilerine kayıtlı bir kimliği bir kaydı bulunup bulunmadığı ve Afgan yasalarına göre evlat edinmenin mümkün olup olmadığı hususunda bilgi talep etmiştir. Afgan makamları bu talebe geri dönüş yapmayınca internet aracılığıyla elde edilen Afgan Medeni Yasası incelenmiş, yasanın TMK hükümlerine uygun kurallar taşıdığı ve evlat edinme kurumunun da yasada yer aldığı, sadece Müslüman olmayanların evlat edinilmelerinin yasaklandığı görülmüştür. Bu bilgilere ulaşıncı ve diğer incelemeler tamamlanınca, küçüğün

kimlik gelişiminin Türkiye’de tamamlandığı, davacıları anne ve baba olarak tanıdığı, onların evini evi olarak benimsediği, dolayısıyla evlat edinilmenin onun yararına olduğuna karar verilerek dava sonuçlanmıştır, Kurum itiraz etmemiş ve karar kesinleşmiştir (*Örnek Dava 3: Ankara 2. Aile Mahkemesinin 2016/190 – 2019/945 K sayılı kararı*). Buna karşın, kurum yetkililerinin bu tür davalara ilişkin değerlendirmelerinde zaman zaman olumsuz görüşler ileri sürdükleri görülmektedir. Ancak uygulamada, Suriye, Irak ve bazı diğer ülkelerden gelen çocuklara ilişkin pek çok evlat edinme başvurusunda yargı mercilerinin olumlu kararlar verdiği davalar sonuçlandırılmıştır.

TMK 316. madde doğrultusunda Sosyal İnceleme Raporu (SİR) düzenlemesi

Evlat edinme davasına bakan her Aile Mahkemesi Hâkimi TMK 316. maddesi doğrultusunda inceleme yapmak zorundadır. Zira, amir hükmündeki bu madde “*Evlat edinmeye, ancak esaslı sayılan her tür durum ve koşulun kapsamlı biçimde araştırılmasından, evlat edinen ve edinilenin dinlenilmelerinden ve gerektiğinde uzmanların görüşünün alınmasından sonra karar verilir. Araştırmada özellikle evlat edinen ve edinilenin kişiliği ve sağlığı, karşılıklı ilişkileri, ekonomik durumları, evlat edinenin eğitime yeteneği, evlat edinmeye yönelten sebepler ve aile ilişkileri ile bakım ilişkilerindeki gelişmelerin açıklığa kavuşturulması gerekir*” şeklinde ifade etmektedir.

Bu maddeyi açacak olursak evlat edinme davasına bakan Hâkimin öncelikle evlat edinmek isteyen kişilerin dinlenilmesini ve anne baba adaylarının bir çocuğa sağlıklı bir şekilde bakabilecek sağlık sorunlarının olup olmadığının tespitini sağlaması gerekir. Bu davaların büyük bir kısmında mahkemeler sadece evlat edinmek isteyen aileleri hastanelere sevk ederek sağlık incelemesi yaptırmaktadırlar. Oysa koruyucu aile sıfatında olan bu aileler için zaten koruyucu aile yönetmeliği gereği bu sağlık kontrolleri koruyucu aile sözleşmesinin imzalanmasından önce, imzalandıktan sonra ve devamı sürecinde belirli aralıklarla yaptırılmaktadır. Bu raporlara göre koruyucu aile ilişkisi devam ettirilmekte ya da sonlandırılmaktadır. Evlat edinme davasının açılmasını takiben yargılamaya başlamadan önce bu idari dosya, evlat edinme dava dosyasına eklenmektedir. Yani evlat edinmeye karar verecek olan Hâkim bu raporları görebilmektedir.

Öte yandan, uygulamadaki asıl sorun, biyolojik ailelerin Kurum ya da mahkeme tarafından böyle bir incelemeye tâbi tutulmamasından kaynaklanmaktadır. Dava dosyasına getirilen kurum dosyasındaki raporlardan anladığımız kadarıyla, çocuklarını terk eden biyolojik

anneler çoğunlukla ya çocuk anne ya bağımlı ya suça itilmiş ve hüküm almış ya da ciddi zihinsel veya ruhsal sorunları olan kişilerdir. Keza biyolojik babaların büyük bir kısmı da ya çocuğu hiç tanımayan ya hükümlü olup hapiste ya da nerede olduğu bilinmeyen kişilerdir. Oysa Kurum tarafından düzenlenen Sosyal İnceleme Raporlarında, TMK 316. maddesindeki *sağlık, sosyal statü, suç kaydı, eğitim ve ekonomik düzey* gibi durumlar yeterince araştırılmadan, çoğunlukla biyolojik anne babalar, evlenip bir ev açmış iseler, koruyucu aile statüsüne son verilmesi ve çocuğun biyolojik ailesine teslimi, yani çocuğun sevgi dolu kucaklardan alınarak yoksulluk ve sevgisizlik ortamına gönderilmesi sonucu doğmaktadır. Üstelik bazen bunun sadece Kurum'dan izin alınmadan evlat edinme davası açıldığı gerekçesiyle de olabildiğine şahit olduk. Oysa, bu Kurum ve bu temsilcileri, çocuğun yaşam, gelişim, korunma haklarının tehlikede olduğu, ihmal ve istismar edildiği gerekçesiyle Devlet koruması altına alınan çocukların bu haklarla yaşatılmasını Devlet adına sağlamakla görevlidirler.

Kurumun bu tür raporlarıyla bazı çocukların koruma kararlarının kaldırıldığına ve itirazlarımızın reddedildiğine tanıklık ettik. Buna benzer bir olay Kayseri'de yaşandı. İlk evliliğinden iki çocuğu olan biyolojik annenin, 14-16 yaşlarındaki velayeti kendisine bırakılmış çocuklarının suça itildiği, sigara, nargile gibi o yaştaki çocukların kullanmaması gereken maddeleri kullanarak özentili mafyavari pozlarla bu maddeleri kullanışlarını sosyal medyada teşhir eden fotoğraflarının bulunduğu, biyolojik annenin kendisinden 10 yaş küçük bir gençle evlilik dışı ilişkiye girip ondan hamile kaldığını öğrenince bu kişiyi bıçaklayarak öldürmeye kalkışmaktan hükümlü olduğu, ayrıca gasp, bir savcıya hakaret ve iftira suçlarından hükmünün yanı sıra onlarca GBT kaydının bulunduğu, öfkesini kontrol edemeyen ağır anksiyete hastası olduğuna dair raporların mevcut olduğu dosyaya kazandırılan kurum dosyası ile sabittir. Yine aynı kurum dosyasında biyolojik annenin çocuğu doğar doğmaz hastanede terk ettiği, Kurumun koruyucu aile yönetmeliği uyarınca yaptığı araştırma sonucu, bu çocuğu bir fabrikada montaj ustası olan bir baba ve ev hanımı olan lise mezunu bir anneye teslim ettiği, ailenin kendisine ait olan evde belirli bir refah seviyesinin üstünde sevgi dolu bir ortamda, emzirme dahil her türlü gereksinimi sağlayarak çocuğa bakıp büyüttüğü, iki yıl sonra da evlat edinme davası açtığı görülmüştür. Bu davanın açılmasının ardından, süreçte biyolojik aileye çeşitli yönlendirmelerin ve değerlendirmelerin yapıldığı kanaati tarafımızda oluşmuştur. Koruyucu ailenin davayı sürdürme konusundaki kararlılığının ise devam ettiği görülmüştür. Aynı dönemde, biyolojik anne ve babanın içinde bulunduğu koşullara ilişkin farklı sosyal ve idari destek mekanizmalarının devreye sokulduğu ve bu doğrultuda aile yapısında bazı değişiklikler meydana geldiği anlaşılmaktadır. Ancak bu değişikliklerin gerçeği değiştirmediği ve bir

çocuğun yetiştirilmesine olanak sağlayacak fiziki koşulların oluşmadığı ve sağlıklı bir yapı oluşturmadığı tarafımızca tespit edilmiştir. Buna rağmen ilgili SİR doğrultusunda, biyolojik ailenin yaşam koşullarının yeniden değerlendirildiği ve bu değerlendirmeler neticesinde 14-16 yaşlarında iki ağabey, anne ve eşinin aile birliğinin kurulduğuna ve çocuğun aile yanına dönüşünün uygun olduğuna dair Çocuk Mahkemesi tarafından koruma kararının kaldırılmasına hükmedildiği görülmektedir. Bu karara karşı yapılan itirazın reddi üzerine, çocuğun yaşam, gelişim, korunma ve eğitim haklarının ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılmıştır. Evlat edinme davasına ilişkin yargılama süreci ise devam etmektedir.

Buna benzer bir SİR de Mudanya'da karşımıza çıkmıştır. Bu dosyada da çocuk yaşta bir genç kızımızın cinsel istismara uğratılması sonucu doğan çocuğun, geniş aile tarafından kabul edilmemesi ve Devlet korumasına bırakılması söz konusudur. Kurum, kapsamlı bir araştırma sonucunda çocuğu, 45-50 yaşlarında, eşini kaybetmiş, yüksek okul mezunu ve eşinin vefatı nedeniyle kaybettiği sevgiyi bir çocukla paylaşmak ve eşinin bıraktığı serveti bu çocuğun geleceği için harcamak isteyen bir anneye teslim etmiştir. Bu aile, uzun süreli bakım sürecinde çocukla güçlü bir bağ kurmuş, hatta bebekken emzirmiş ve iki buçuk yılın sonunda evlat edinme davası açmıştır. Kurum, kendisinden izin almadan bu davayı açtığı için koruyucu anneden davayı geri çekmesini istemiştir. Annenin bu isteği yerine getirmemesi üzerine, biyolojik annenin biyolojik baba ile evlenerek aile birliği kurduğu ve çocuğu geri istediği ve koruyucu annenin bu davayı açarak yönetmeliğe, aralarında imzalanan sözleşmeye aykırı davranarak buna engel olmaya çalıştığı gerekçesiyle, koruyucu aile sözleşmesini iptal etmiştir. Yargılama sürecinde ise yapılan araştırmada biyolojik annenin evlenerek aile birliği kurduğunu söylediği biyolojik babanın ağır bir suçtan hükümlü olup cezaevinde olduğu, küçüğü tanıyıp yasal bir baba statüsüne kavuşturmadığı, biyolojik annenin bir işi ve yerleşik bir adresinin bulunmadığı, tespit edilmiştir. Bu nedenle de çocuk biyolojik anneye değil 3 yıl yaşadığı sevgi dolu kucaktan alınarak yasalarımızın en son başvurulacak yol olarak kabul ettiği kurum bakımına alınmıştır (ÇKK madde 6). Mudanya Asliye Hukuk Hakimliğindeki bu evlat edinme davası devam etmektedir. Mahkemenin TMK 316. maddesi doğrultusunda istediği SİR raporunu hazırlayan uzmanın biyolojik anneyi birkaç kez davet etmesine rağmen annenin bu çağrıya uymaması nedeniyle rapor düzenlenmemiş ve bu nedenle yargılama uzamıştır. Ayrıca kurumun koruyucu aile statüsünü bu nedenle kaldırılma kararına karşı açılan idari yargılama davası da devam etmektedir.

Bu süreçlerin uzaması sonucu, bahsi geçen çocuk bir süre bakım gördüğü koruyucu aile yanından alınarak Kurum bakımına yönlendirilmiş ve yaşam ortamı değişmiştir. Bu tür durumlarda, çocukların alıştıkları bakım düzeninin değişmesi, bağlanma ve uyum süreçleri açısından çeşitli güçlükler yaratabilmektedir. Kurum bakımının çocuk üzerindeki olumsuz etkisi de göz önüne alınmalıdır. Çocukların yüksek yararı dikkate alındığında, bakım ortamındaki değişikliklerin uzun vadeli etkilerinin de özenle değerlendirilmesi gerekmektedir. Çocuk sevgiden ve alıştığı ilgi ve refah düzeyinden bir anda adeta koparılarak uzaklaştırılmıştır. Bu küçük kızımızın bunun nedenini anlayacak yaşa geldiğinde Devletine olan güveninin yok olması, kaybettiği sevgi ve ilgiyi başka ve yanlış odaklarda araması riski vardır.

Son yıllarda, devlet korumasında olan çocukların farklı risklerle karşı karşıya kaldığı pek çok olayın kamuoyuna yansıdığı görülmektedir. Bazı çocukların suça sürüklendiği, şiddet ortamlarında bulunduğu ya da çeşitli istismar biçimlerine maruz kaldığı örnekler, çocukların erken yaşta güvenli, destekleyici ve istikrarlı bir çevrede büyütülmesinin ne kadar hayati olduğunu bir kez daha göstermektedir. Bu nedenle, devlet korumasına alınan çocuklarla ilgili hazırlanan raporların ve verilen kararların, çocukların geleceğini doğrudan etkilediğinin bilinciyle ele alınması büyük önem taşımaktadır. Bu süreçlerde görev alan herkesin, yaptığı değerlendirmenin bir çocuğun yaşamına nasıl yön verebileceğini gözetmesi, çocukların güvenli ve sağlıklı bir hayata ulaşmaları açısından son derece değerlidir.

Tüm bu örnekleri aktarmaktaki amacımız, Devletin çocukları korumakla görevli olan Kurumunu eleştirmek ya da yıpratmak asla değildir. Aksine, uygulamada karşılaşılan güçlüklerin görünür kılınarak bir farkındalık oluşturulması ve bakış açılarının çocuğun yararını daha güçlü biçimde merkeze alan bir anlayışa yönelmesine katkı sunulması amaçlanmaktadır. Ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemeleri, bu Kuruma ve görev yapan tüm uzmanlara, her durumda çocuğun yüksek yararını gözetme sorumluluğunu açıkça yüklemektedir. Nitekim Anayasa'nın 90. maddesi doğrultusunda uyulması zorunlu olan B.M. ÇHS'nin ülke içindeki uygulanmasını koordine etme görevi de bu kuruma verilmiştir. Aynı şekilde, sözleşmenin kabulünden sonra yürürlüğe giren ÇKK ile 2828 sayılı SHK da kurumun ve çalışanlarının, çocukların yaşam, gelişim, korunma ve katılım haklarının hayata geçirilmesi için gerekli değerlendirmeleri yapmalarını ve her çocuğun bir birey olarak topluma kazandırılmasını desteklemelerini öngörmektedir.

Sonuç ve tartışma

TMK, çocuğun korunmasına dair ve evlat edinmeyi düzenleyen maddeleri ile çocuğun öncelikli yararını gözeten ve biyolojik aileyle bağıını koparmayan toplumsal bir uzlaşma yasası olduğuna ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bu hükümler incelendiğinde evlat edinme için sadece çocuğun yararına ve haklarının korunması konularına yer verildiği, koruyucu aile sözleşmesi veya evlat edinme sözleşmesi gibi bir ayırım yapılmadığı, bu hakları sağlayan her aileye evlat edinme hakkı verildiğini görmekteyiz.

TMK'nın 316. maddesi uyarınca, çocuğun yararını gözeterek evlat edinmeye ilişkin izin verme yetkisi Aile Mahkemesi hâkimine aittir. TMK'nın 320. maddesi ise Devlet koruması altındaki çocukların evlat edindirilmesine aracılık etme görevini Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na vermektedir. Kurum, bu görevi çocuğa uygun bir aile bulup o ailenin yanına yerleştirilmesi suretiyle yerine getirmektedir. Evlat edinme sürecine ilişkin nihai kararın ise Aile Mahkemesi tarafından verildiği hukuki bir gerçektir. Uygulamada zaman zaman hazırlanan bazı raporlarda, sürece ilişkin değerlendirmelerin mevzuattaki bu yetki dağılımıyla tam olarak örtüşmediği yönünde görüşler ileri sürülebilmektedir. Ancak açılan davalar sonucunda mahkemelerin, çocuğun yüksek yararını esas alarak verdikleri kararlarla, pek çok dosyada evlat edinmenin uygun bulunduğu görülmektedir. Bu konuda açılan onlarca davanın kesinleşmiş olanlarının ve görülmekte olanların ayrı ayrı mahkeme bilgisi ve dosya numaraları ekte sunulmuştur. Bunlar içinde Afgan, Suriye, Irak ve Gürcistan asıllı çocuklarımız da vardır.

Dileğimiz, Devletin çocukların yüksek yararını esas alan ve mevzuatla uyumlu kararlar alarak bu kararların uygulanmasını güvence altına almasıdır. Bu doğrultuda, biyolojik ailelere sürece ilişkin gerçeği tam olarak yansıtmayan açıklamalar yapılmaması ve evlat edinmeye ilişkin değerlendirmelerin mevzuatın öngördüğü çerçevede yürütülmesi önem taşımaktadır. Zira çocukların devlet korumasına alınması, biyolojik ailenin onayına bağlı bir süreç değildir. Çocuğun yaşam, gelişim, korunma ya da katılım haklarının ihlal edildiği durumlarda, ÇKK gereğince Devlet, çocuğu kendiliğinden koruma altına alma yetkisine sahiptir. Bu nedenle, bazı sosyal inceleme raporlarında yer alan “anne geri almak üzere bıraktı” ya da “evlat edinmeye rıza göstermedi” gibi ifadelerin, özellikle evlat edinme süreçlerinde hukuki açıdan belirleyici bir sonuç doğurmadığı, bu tür değerlendirmelerin çocuğun yüksek yararının eksiksiz gözetilmesi açısından dikkatle ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Benzer bir biçimde, B.M. ÇHS'nin kabulünden önce yürürlükte olan TMK 309. maddeye dayanılarak, anne babanın rızası olmadığı yönünde mahkemeye rapor sunulmasının

da hukuki bir anlamı yoktur. Çünkü zaten davaya bakan hâkim öncelikle davalı konumdaki anne babaya rızasının olup olmadığını soracaktır. Rızalarının olması halinde bile TMK 316. maddeye göre bir inceleme yaparak çocuğun yararına ise evlat edinmeye karar verecektir. Rızası yok ise TMK 311. madde uyarınca velayet görevinin özenle yerine getirip getirilmediğini araştıracaktır. Velayet görevi Medeni Kanun'daki velayet hakkının özdeşleşmiş halidir. Evlat edinme süreçlerinde asıl değerlendirilmesi gereken husus, biyolojik anne ve babanın doğumdan itibaren çocuğa barınma, beslenme, eğitim, korunma ve sevgi dolu bir aile ortamı sunup sunamadıklarıdır. Kurumda belirli aralıklarla yapılan kısa süreli görüşmeler, bu temel yükümlülüklerin sürekli ve istikrarlı biçimde yerine getirildiğini göstermeye tek başına yeterli değildir. Nitekim incelenen birçok mahkeme kararında, TMK'nın 311. maddesinin öngördüğü ilkenin uygulandığı ve değerlendirmelerin bu çerçevede yapıldığı görülmektedir. Yani kişisel görüşme hakkının kullanılmasının 311. maddenin uygulanmasına engel olmadığına karar verilmiştir ve dolayısıyla rızanın aranmamasına karar verilerek hüküm kurulmuştur.

Sadece tarafımızca açılan onlarca davada ve ülke genelinde sonuçlanan yüzlerce dosyada, ilgili yasal düzenlemelerin uygulanarak hüküm kurulduğu görülmektedir. Bu kararlar, sürecin hukuki çerçevesinin oldukça net olduğunu göstermektedir. Buna karşın, biyolojik ailelere sürece ilişkin zaman zaman mevzuatta karşılığı bulunmayan açıklamaların yapılması hem ailelerin doğru bilgilendirilmesini hem de sürecin sağlıklı işlemlerini güçleştirebilmektedir. Bu nedenle, biyolojik ailelerin doğru yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Kurumun, biyolojik ailelere öncelikle çocuğun bakımını üstlenebilmek için gerekli yaşam koşullarını en geç bir yıl içinde oluşturabilecekleri yönünde destekleyici bir yaklaşım sunması, gerekli sosyal ve ekonomik koşulların sağlanması konusunda rehberlik etmesi yararlı olacaktır. Bir yıl içinde bu koşulların oluşmaması halinde ise, çocuğun hak ettiği yaşam standardını sağlayabilecek başka bir aile tarafından evlat edinilebileceği bilgisinin açık ve doğru şekilde paylaşılması sürecin şeffaf yürütülmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca evlat edinmenin, çocuğun biyolojik ailesiyle bağının tamamen kopması anlamına gelmediği, soy bağının devam ettiği yönündeki bilgilendirmenin de ailelerle paylaşılması, bu sürecin hem çocuk hem de her iki aile açısından daha sağlıklı anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Çocuğun olabilecek en erken yaştan itibaren evlat edinildiği gerçeğini bilmesi ve kökeniyle ilgili bilgilere sahip olması ileride psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılması açısından çok önemlidir. Elbette yaşı ilerledikçe kendisini doğuran ve büyüten

ailelerin gerçeklerini kavrayacak olgunluğa gelecektir, bu süreçte her iki ailenin de saygı duyulması gereken kişiler olduğu bilgisi verilerek büyütülmesi önemlidir.

Bütün bunlar yapıldığı takdirde çocuklarımızın şiddete, zorbalığa, yoksulluğa, yolsuzluğa itilmeyeceğine sevgi dolu bir ortamda sevgi ve saygıyı görerek büyütüleceğine inanıyorum. Tekrar etmek isterim ki *tüm bu eleştirileri çocuklarımızın geleceği, sevgi ve saygıyı öğrenebileceği bir ortam yaratabilmek için yaptım.*

Ek 1: Tarafımızca yürütölmüş ve tamamlanmış evlat edinme davalarının listesi

	Karar no	Mahkeme
1	2024/478 E – 2025/472 K	Ankara 13. Aile Mahkemesi
2	2024/1007 E – 2025/697 K	İstanbul 26. Aile Mahkemesi
3	2024/777 E – 2025/680 K	Ankara 4. Aile Mahkemesi
4	2024/172 E – 2025/74K	Tavas Asliye Hukuk (Aile Mahkemesi)
5	2023/843 E – 2024/805 K	Ankara 22. Aile Mahkemesi
6	2024/726 E – 2025/124 K	Gölcük aile Mahkemesi
7	2024/212 E	Marmara Ereğlisi 1. Asliye Hukuk Mahkemesi (Aile Mahkemesi sıfatıyla)
8	2023/908 K – 2024/469 K	Ankara 8. Aile Mahkemesi
9	2022/830 E -2023/426 K	Ankara 19. Aile Mahkemesi
10	2022/1780 E - 2023/622 K	İstanbul Anadolu 7. Aile Mahkemesi
11	2022/442 E – 2024/116 K	İstanbul 2. Aile Mahkemesi
12	2022/374 E – 2023/434 K	İstanbul 11. Aile Mahkemesi
13	2022/306 E – 2023/88 K	Ankara Batı 8. Aile Mahkemesi
14	2021/476 E – 2022/56 K	Bitlis Asliye Hukuk Mahkemesi
15	2021/694 E – 2022/197 K	Ankara 11. Aile Mahkemesi
16	2021/380 E -2022/38 K	Küçükçekmece 8. Aile Mahkemesi
17	2020/377 E – 2021/158 K	Ankara 4. Aile Mahkemesi
18	2020/233 E – 2022/92 K	İstanbul Anadolu 4. Aile Mahkemesi
19	2020/212 E – 2021/531 K	Ankara 13. Aile Mahkemesi
20	2016/190 E -2019/945 K	Ankara 2. Aile Mahkemesi

Ek 2: Tarafımızca yürütülen evlat edinme davalarının listesi

	Karar no	Mahkeme
1	2025/617 E	Manisa 3. Aile Mahkemesi
2	2025/533 E	İstanbul 11. Aile Mahkemesi
3	2025/525 E	İstanbul 20. Aile Mahkemesi
4	2025/422 E	Bakırköy 6. Aile Mahkemesi
5	2025/348 E	İstanbul Anadolu 25. Aile Mahkemesi
6	2025/313	Aydın 4. Aile Mahkemesi
7	2025/272 E	İstanbul 4. Aile Mahkemesi
8	2024/854 E	Küçükçekmece 7. Aile Mahkemesi
9	2024/760 E	Gebze 3. Aile Mahkemesi
10	2024/648 E	Muğla Aile Mahkemesi
11	2024/480 E	İstanbul 6. Aile Mahkemesi
12	2024/478 E	İstanbul 4. Aile Mahkemesi
13	2024/370 E	Karaman 2. Aile Mahkemesi
14	2024/311 E	Mudanya 2. Asliye hukuk Mahkemesi (Aile Mahkemesi sıfatıyla)
15	2024/167 E	Kayseri 10. Aile Mahkemesi
16	2023/21	Çerkezköy 1. Aile Mahkemesi
17	2022//474 E	Karşıyaka 4. Aile Mahkemesi
18	2022/466 E	Sinop 2. Asliye Hukuk Mahkemesi (Aile Mahkemesi sıfatıyla)